

Проблеми слов'янської ономастики

УДК [811.162.1:811.161.3]373.23

Ewa Golachowska,

Dr hab.,

Profesor Instytutu Sławistyki PAN,

ul. Bartoszewicza 1b / 17, m. Warszawa, 00-337, Polska,

tel.: 22 826-76-88,

ewa.golachowska@wp.pl

PRZEMIANY W ANTROPONIMII KATOLIKÓW NA BIAŁORUSI W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU JAKO WYNIK KONTAKTÓW JĘZYKOWYCH I KULTUROWYCH NA POGRANICZU POLSKO-BIAŁORUSKO-LITEWSKIM

Celem poniższego artykułu jest analiza zmian frekwencji imion używanych w środowisku katolików na wielojęzycznym pograniczu polsko-białorusko-litewskim na tle przemian językowych i kulturalnych, jakie zaszły na tym terenie w drugiej połowie XX wieku. Językoznawcy chętnie nawiązują do relacji zachodzących pomiędzy nadawanymi imionami a kulturą. Śledzą przemiany zwyczajów w nadawaniu imion, które uwarunkowane są czynnikami językowymi, pragmatycznymi, religijnymi i kulturowymi.

Słowa kluczowe: antropimia, socjolingwistyka, katolicyzm na Białorusi.

Szczególnie ciekawym obszarem badawczym są pogranicza religijne, kulturowe i językowe. Poniższy artykuł jest próbą włączenia się w ten nurt badań i powstał na marginesie obserwacji socjolingwistycznych, prowadzonych od roku 2009 wśród katolików na Białorusi¹.

Badanie imion i ich zmian na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim, słowiańsko-bałtyckim czy katolicko-prawosławnym nie jest niczym nowym. Do badań językoznawczych wywiady prowadzone wśród ludności. Badacze chętnie podejmowali temat antropimii wielokulturowego Podlasia [3; 4; 1; 2; 5; 6] oraz pogranicza polsko-ukraińskiego [16; 12; 20; 21; 22].

¹ Artykuł ten jest rozszerzoną wersją tekstu „Zmiana repertuaru imion katolików w Świrze na północno-zachodniej Białorusi w drugiej połowie XX wieku” // Niejedno ma imię. Prace onomastyczne i dialektologiczne dedykowane Profesor Ewie Wolnicz-Pawłowskiej / Red. E. Dzięgieł, T. Koprysz, Warszawa 2013.

Badaniami objęto także tereny bliskie okolicom Świra geograficznie i kulturowo: Wileńszczyznę i Grodzieńszczyznę. W artykule „Polonizacja nazw osobowych w miasteczku Smorgonie od początku XVII do połowy XVIII wieku” Ewa Wolnicz-Pawłowska [20] przedstawiła proces polonizacji imiennictwa miasteczka Smorgonie położonego na wschód od Wilna. Autorka poddała analizie zbiory antroponimów pochodzące z lat 1622–1755. Wynika z niej, że do najistotniejszych zmian doszło na przełomie XVII i XVIII wieku, kiedy systemy wschodniosłowiańskie pod wpływem języka polskiego zmieniły się w systemy mieszane.

Najważniejszymi dla tematu podejmowanego w niniejszym artykule są dwa teksty mówiące o współczesnych zmianach w imiennictwie Grodzieńszczyzny. Pisała o tym Krystyna Szcześniak w artykule „Imiona urzędowe oraz domowe studentów grodzieńskiej polonistyki i osób im najbliższych” [15]. Na podstawie ankiet zebranych wśród studentów autorka sporządziła słowniki imion urzędowych, domowych i chrzestnych pogrupowanych według częstości użycia, pokoleniowo i alfabetycznie. Nieco wcześniej podobny temat podjęły Elżbieta Rudnicka-Fira i Aldona Skudrzykowa w artykule „O imionach Polaków na Grodzieńszczyźnie” [13], w którym przedstawiono analizę imion mniejszości polskiej zamieszkującej Grodzieńszczyznę. Analizowany materiał wyekscerpowano z ksiąg parafialnych, wypominków, korespondencji z księdzem oraz rozmów rejestrowanych przez autorki artykułu. Badaczki stwierdzają, że w systemie nominacyjnym Polaków na Grodzieńszczyźnie zaszła wyraźna zmiana, ponieważ nadawane od lat osiemdziesiątych imiona wykazują znaczny wpływ języka rosyjskiego na pierwotnie polski system imienniczy. Dlaczego więc po raz kolejny podejmuję ten temat? Opis imion zawartych w dokumentach parafii Świrskiej wydaje mi się ważny przede wszystkim ze względu na jednorodność zbiorów. Mamy do czynienia z imionami katolików z położonej na uboczu parafii usytuowanej na terenie, na którym przez wieki prawie niepodzielnie panował katolicyzm. Zarówno struktura wyznaniowa, jak i sytuacja socjolingwistyczna parafii świrskiej charakterystyczna jest dla rozległego obszaru pogranicza słowiańsko-bałtyckiego: północnej Grodzieńszczyzny, części Wileńszczyzny, rejonu postawskiego, Brasławszczyzny oraz rejonu krasławskiego na Łotwie¹.

Współczesne materiały pochodzące z Grodna (z wspomnianych poprzednio artykułów) dokumentują sytuację panującą w imiennictwie na

---

¹ Sytuację socjolingwistyczną Brasławszczyzny dokładnie opisuje E. Smułkowa w tomie „Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność”. T. I, Warszawa, 2012, s. 99–140.

terenie, gdzie odsetek ludności prawosławnej jest większy, a małżeństwa katolicko-prawosławne częstsze niż w Świrze. Ponadto Grodno w okresie radzieckim stało się dużym ośrodkiem przemysłowym i akademickim, do którego zjeżdżała ludność z różnych stron Związku Radzieckiego. Wpłynęło to w decydujący sposób na sytuację kulturową i socjolingwistyczną miasta. Powojenne zmiany nie ominęły również Świra. Miały jednak inny charakter. Migracje sprawiły, że Świr jest raczej opuszczany, a nowych mieszkańców pojawia się niewielu. Nie jest też ani ośrodkiem przemysłowym, ani oświatowym. W porównaniu z uniwersyteckim i industrialnym Grodnem, w Świrze niewiele się zmieniło. Dlatego porównanie wyników analizy świrskiego materiału z materiałami grodzieńskimi jest godne uwagi.

Sytuacja socjolingwistyczna. Zarówno w okresie międzywojennym, jak i współcześnie Świr jest miasteczkiem wielojęzycznym. Przed II wojną światową panowała tu dyglosja; językiem prymarnym była gwara białoruska, zwana przez informatorów mową prostą, zaś językiem kontaktów oficjalnych i sfery sacrum polszczyzna.

I moje rodzice po polsku nie rozmawiali. Choć mój ojciec uczył się na organiste, ale potem ojciec jego umarł, to musiał ziemię robić, ładnie śpiewał bardzo. Książki jego były jeszcze po łacinie. A rodzice moje rozmawiali po białorusku, po naszymu, a my z siostrą, już ten brat streczny, który w Polsce umarł, Fredzia w Sopocie, oni byli w Ameryce, i potem przyjechali do Stolpieni, do wioski. Przed wojną przyjechali tutaj do wioski, pobudowali się i wszystko, oniż jeszcze małe byli i to ten brat mój streczny mówi, a my byli w Kluszczańskiej parafii, ja tam rodziłam się, w Kluszczanach i chrzczona ja była. A my byli tam. My jak przyjechali do tej wioski już do babuni, bo i ich babunia była i nasza babunia, tam było mało ziemi, to przyjechali do babuni. (kobieta, 85 lat).

Obecnie liturgia w kościele świrskim odprawiana jest głównie po białorusku. Językiem dnia codziennego jest język określany przez użytkowników jako mieszany.

– *U nas to białoruski. Nawet nie jest tak, że wiesz języka, a tak mamy mieszane.*

– *Ale to, że jest mowa mieszana, to oznacza, że są słowa takie i takie, białoruskie i polskie? – Tak. – Czy też rosyjskie – Rosyjskie, białoruskie. Może powiem tak, że jak rozmawiamy, tak między sobą normalnie, to nie... tego się nawet nie kontroluje. Natomiast, jak już się rozmawia z kimś, że człowieka się widzi raz, drugi, trzeci, to może bardziej nam po rosyjsku*

niż po białorusku. A tak w ogóle, to tak normalnie mieszane jest rosyjska, białoruska (mężczyzna, 36 lat).

Wiele osób najstarszego pokolenia, urodzonych przed II wojną światową, posługuje się do dziś biegle polszczyzną. O funkcjonowaniu polszczyzny i jej wysokim prestiżu wśród młodego pokolenia w okresie międzywojennym świadczy poniższa relacja:

Tak etot Fredzia mówi, przyjechali z Pilimów, po białorusku, no ja i wzięliśmy za robotę, wtedy my z nim po polsku rozmawiali, i tak potem i z siostrą my i rozmawiali po polsku, a najmniejsza siostra z bratem oni już nie, oni już nie rozmawiali, oni rozmawiali, ale tak już... a my to, jak tylko jeszcze z nią, bo do rodziców po białorusku, a jeśli z nią, to my po polsku rozmawiali, bo on nas nauczył, ot.

– A z mężem jak Pani rozmawiała?

– *Od razu po polsku. On też lubił po polsku. On w polskim wojsku był, jak to wojna była, to od razu po polsku, a potem nu gdzieś, rodziny, matka jego i siostra jeszcze była jego, i brat, jak tutaj będziesz? No i tak przeszli na białoruski. Lżej było, a teraz już ciężko, mnie i po polsku już ciężko (kobieta, 85 lat).*

Współcześnie podstawowym językiem komunikacji na terenie parafii świrskiej jest gwara białoruska z interferencjami rosyjskimi. Polszczyzna jest używana sporadycznie. Znajduje zastosowanie w kontaktach z przyjezdnymi z Polski, coraz rzadziej używana jest w kościele. Rzadko można porozumieć się po polsku z przedstawicielami średniego i młodszego pokolenia. Ich znajomość polszczyzny ogranicza się zazwyczaj do znajomości biernej. Ksiądz Modrzejewski, świrski proboszcz, mówi, że ze względu na fakt, że dzieci nie znają polszczyzny i nie wynoszą z domu nawet znajomości modlitw po polsku (ani po białorusku), nie można prowadzić katechizacji po polsku. Tak więc tradycyjna wielojęzyczność zanika, odchodzi nawet ze sfery sacrum.

Przemiany antroponimii Świra w drugiej połowie XX wieku. Analiza imiennictwa oparta jest na materiale wyekscerpowanym z trzech źródeł: *Liber Matrimoniorum* z lat 1942–1961 (zapisy w języku polskim), *Liber Matrimoniorum* z lat 1990–2000 (zapisy w języku polskim) oraz *Liber Baptisatorum* z lat 1990–2000 (zapisy w języku białoruskim) parafii pod wezwaniem Świętego Mikołaja w Świrze. Pierwszy dokument zawiera imiona osób urodzonych w okresie międzywojennym lub w czasie II wojny światowej, drugi – osób urodzonych w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, ostatni – imiona dzieci urodzonych w latach 1990–2000.

Z 669 zapisów zawartych w latach 1942–1961 małżeństw wyekscerpowano 62 imiona żeńskie. Ich frekwencja jest następująca: najwyższą mają *Jadwiga* 64 i *Maria* 62 zapisy. Dużą popularnością cieszą się imiona: *Helena* 58 zapisów, *Janina* 37, *Leokadia* i *Stanisława* po 30, *Wanda* 23, *Irena* 24, *Józefa* 22 zapisy, *Zofia* 18, *Weronika* 17, *Bronisława*, *Genowefa* i *Regina* po 16 zapisów, *Anna* 15 zapisów, *Aleksandra* 12, *Walentyna* 11, *Honorata*, *Sabina* i *Waleria* po 10 zapisów. Ponadto zapisano imiona o niższej frekwencji: *Longina* 6, *Franciszka* 5. Czterokrotnie pojawiły się imiona *Alina*, *Apolonia*, *Filomena*, *Melania* i *Teofila*. Zapisane trzykrotnie: *Wiktoria* i *Zuzanna*; dwukrotnie: *Julianna*, *Katarzyna*, *Kazimiera*, *Ludwika*, *Łucja*, *Malwina*, *Michalina*, *Paulina*, *Romualda*, *Wasilina*, *Adela*. Zapisane jednokrotnie: *Adolfina*, *Albina*, *Aldona*, *Alfreda*, *Anastazja*, *Benigna*, *Eugenia*, *Eulalia*, *Ewelina*, *Felicja*, *Matylda*, *Monika*, *Pelagia*, *Teodora*, *Wacława*.

Z tego samego dokumentu wyekscerpowano 52 imiona męskie. Najpopularniejszym imieniem męskim jest *Józef* mający 95 zapisów. Wśród innych często notowanych imion występują: *Jan* 57, *Władysław* 36, *Michał* 34, *Stanisław* 33, *Wiktor* 26, *Zygmunt* 21, *Bronisław* 19, *Bolesław* 19, *Edward* 18, *Czesław* 18, *Wacław* 17, *Mieczysław* 17, *Henryk* 15, *Antoni* 13, *Aleksander* 13, *Leon* 12, *Adolf* 12, *Marian* 11. Wśród rzadziej notowanych imion pojawiają się: *Romuald* 9, *Witold* 8, *Kazimierz* 8, *Alfons* 8, *Piotr* 7, *Julian* 6, *Albin* 6, *Stefan* 5, *Mikołaj* 5, *Leonard* 5, *Konstanty* 5, *Henryk* 5, *Franciszek* 5, *Feliks* 5, *Eugeniusz* 5, *Edmund* 5, *Zenon* 3, *Paweł* 3, *Adam* 3, *Ludwik* 3, *Bernard* 3, *Zdzisław* 2, *Włodzimierz* 2, *Tadeusz* 2, *Ryszard* 2, *Roman* 2, *Arkadiusz* 2, *Leon* 1, *Walerian* 1, *Jarosław* 1, *Alojzy*, 1 *Albert* oraz *Eliasz* 1 i *Zygfryd* 1. Poza ostatnimi na liście *Eliaszem* i *Zygfrydem*, wszystkie imiona są znane i popularne w polskiej tradycji imienniczej.

Drugą grupę stanowią imiona zapisane w latach 1990–2000. Zawarło wtedy 227 małżeństw. Z tej listy wyekscerpowano 51 imion żeńskich. Część z nich jest znana z pierwszej grupy, część stanowią imiona nowe, często obce tradycji katolickiej. Najwyższą frekwencją ma imię *Anna* zapisane 19 razy. Dwukrotnie wystąpiła oboczna wersja *Ganna*. Kolejnymi imionami kobiecymi powtarzającymi się w zbiorach z lat 1942–1961 i 1990–2000 są: *Helena* zapisana 4 razy, tym zapisom towarzyszą nowe na tym gruncie *Elena* 12, *Jelena* 1 o wschodniosłowiańskim pochodzeniu. Podobnie *Irena* 1, i obocznie *Irina* 12 oraz *Iryna* 2, *Janina* 6, *Jadwiga* 3, *Lilia* 3, *Katarzyna* 1 oraz *Ekatierina* 1, *Maria* 12 i *Marianna* 1, *Alina* 1 i *Aliena* 2, *Wanda* 1, *Wieronika* 1, *Władysława* 1, *Zofia* 1, *Aldona* 1. W przypadku tych imion zwraca uwagę ich niska frekwencja wobec tych samych

imion w pierwszej grupie oraz występujące kilkakrotnie różne warianty fonetyczne nawiązujące do wersji białoruskich lub rosyjskich. Pojawia się nowe na gruncie tej parafii imię Walentyna, które swoją popularność na Białorusi (być może i na innych obszarach) zawdzięcza pierwszej kobiecie w kosmosie. Kolejne imiona kobiece zapisane w *Indeksie Małżeństw* w latach 1990–2000 często należą do tradycji katolickiej lub są wspólne dla katolików i prawosławnych. Są to imiona: *Czesława* 4, *Teresa* 4, *Danuta* 2, *Julia* 1, *Lucja* 1, *Renata* 1, *Krzyszyna* 1, *Ludwika* 1, *Ljuczina* 1. Interesujący jest fakt, że imiona te nie zawsze występują w jednej „kanonicznej” wersji, czasem w dwóch lub trzech wersjach fonetycznych. W omawianym zbiorze dotyczy to imion *Katarzyna / Ekatierina*, *Walentyna / Walencina / Waljencina*, *Helena / Elena / Jelena*, *Irena / Irina / Iryna* oraz *Alina / Aliena*.

Nowością wobec zapisów imion kobiecych z pierwszego zbioru jest występowanie imion używanych w prawosławiu i w językach białoruskim lub rosyjskim. Stanowią one prawie połowę wyekscerpowanych liczb imion. Wiele z nich, jak *Galina* 14, *Marina* 11, *Swietłana* 11 i *Tatiana* 9, cieszy się sporą popularnością. Frekwencję tę zwiększają ich oboczne warianty fonetyczne: *Swietłana / Swiatłana* i *Tacjana / Tacciana / Tatiana* lub słowotwórcze *Nadzieja / Nadieżda*. Pozostałe imiona obce tradycji polskiego katolicyzmu to *Aksana* 2, *Ała* 2, *Etriosina* 1, *Ina* 1, *Inessa* 1, *Inna* 1, *Łarisa* 1, *Larysa* 1, *Ludmiła* 6, *Liudmiła* 3, *Łudmiła* 1, *Marina* 11, *Maryna* 5, *Maroja* 1, *Natalia* 7, *Nina* 1, *Olga* 8, *Śnieżana* 1, *Snieżana* 1, *Swietłana* 11, *Swiatłana* 2, *Tamara* 2, *Wiera* 1 i *Żanna* 2.

Pojawiają się również warianty odczuwane jako hipokorystyczne, choć użyte w dokumentach kościelnych muszą mieć rangę imion pełnych – chodzi o zapisy imion *Ala* 1, *Lusia* 2, *Ola* 2 (równolegle *Olga* i *Aleksandra*), *Wala* (równolegle *Walentyna*, *Walencina*, *Waljencina*). Ostatnią grupę stanowią imiona nowe związane z wpływem zachodniej kultury masowej: *Andżela* 1 i *Dianna* 1.

Imiona męskie zapisane w latach 1990–2000 stanowią materiał mniej jednorodny. Podobnie, jak w analogicznej grupie imion żeńskich, mamy do czynienia z imionami wspólnymi dla obu grup, choć z inną frekwencją. Dobrze obrazuje to przykład imienia *Józef* zapisanego tylko 9 razy (w poprzednim okresie 95 razy). Szczególnie interesująco wygląda frekwencja imienia *Jan* pojawiającego się w czwartym zbiorze jedynie 3 razy wobec 57 zapisów w okresie wcześniejszym, jeszcze ciekawsze jest to, że polska forma *Jan* ustępuje popularnością wariantowi wschodniosłowiańskiemu *Iwan* zapisanemu 10 razy. Podobnie inne imiona popularne wcześniej, pojawiają

się wprawdzie w drugim zbiorze, ale ich frekwencja jest niska. Imię *Władysław* zapisano 1 raz (wobec 36), *Antoni* 1 (wobec 13), *Czesław* 4 razy, *Edward* 1 raz (wobec 18), *Eugeniusz* 2 (było 15) razy, *Franciszek* 1 raz oraz *Franc* 2 razy (było 15 zapisów), *Stanisław* 14 razy (były 33 zapisy), *Kazimierz* 5 razy (było 18), *Konstanty* 1 raz (było 5), *Leonard* 1 raz (było 5), *Mikołaj* 4 razy (było 5). Frekwencja pozostałych imion: *Paweł* zapisany 2 razy (oraz *Pawieł* 1 raz), *Piotr* 1 raz i *Roman* 3 razy, *Albert* 1 i *Jarosław* 1 raz jest podobna w obu grupach.

Do drugiej grupy zaliczyć należy imiona nienotowane w pierwszym zbiorze, ale wywodzące się z tradycji katolickiej lub wspólne dla katolicyzmu i prawosławia. Najwyższą frekwencję ma w tej grupie imię *Aleksander* zapisane 21 razy. Obocznie wystąpiła notowana dwukrotnie forma *Aljaksandr*. Imię *Andrzej* zapisane 5 razy również ma swój wschodniosłowiański odpowiednik *Andrej* 2. Kilkakrotnie notowano następujące imiona: *Bolesław* 3 razy, *Jerzy* 2 razy, *Jurij* 4 razy, *Leon* 2 razy, *Leonid* 2 razy, *Lieanid* 1 raz, *Marian* 2 razy, *Michał* 3 razy, *Michaił* 1 raz, *Mieczysław* 2 razy, *Romuald* 1 raz, *Sławomir* 3 razy, *Tadeusz* 2 razy, *Wiktor* 14 razy, *Wiktar* 1 raz, *Włodzimierz* 5 razy, *Uładzimir* 1 raz, *Włodzimir* 1 raz, *Władzimir* 4 razy, *Władimir* 5 razy.

Ostatnią grupą męskich antroponimów pochodzących z *Liber Matrimonium* z lat 1990–2000 są imiona obce polskiej tradycji imienniczej, często pochodzące z tradycji prawosławnej albo mające wschodniosłowiańską formę fonetyczną lub po prostu popularne w Rosji i na Białorusi. Zaliczyć tu można imiona: *Alieksiej* 1 raz, *Anatol* 7 razy, *Anatilij* 1 raz, *Anatolij* 2 razy, *Dimitrij* 1 raz, *Gienadij* 17 razy, *Gierasim* 1 raz, *Grigorij* 1 raz, *Igor* 4 razy, *Jewgienij* 1 raz, *Oleg* 4 razy, *Sergiusz* 2 razy, *Siergiej* 3 razy, *Stiepan* 1 raz, *Wadim* 1 raz, *Walenty* 2 razy, *Walentyn* 2 razy, *Walentin* 1 raz, *Walery* 1 raz, *Waleryj* 1 raz, *Walerij* 1 raz, *Walientin* 1 raz, *Wasilij* 1 raz, *Wiaczesław* 1 raz, *Wieczysław* 1 raz, *Witalij* 5 razy, *Witolij* 1 raz.

Ostatnią grupę imion stanowią zapisy z *Liber Baptisatorum* pochodzące z lat 1990–2000. Zostały one zapisane w języku białoruskim. Źródła zapisu stanowią oficjalne dokumenty państwowe dziecka przedstawione przez rodziców. W ogromnej większości są to imiona pojedyncze (w odróżnieniu od tradycji polskiego katolicyzmu, gdzie zwykle dziecku na chrzcie nadaje się dwa imiona). Jeśli pojawia się podwójne imię, to połączone jest kreseczką, co każe raczej traktować je jako odrębną jednostkę antroponimiczną. Zdarza się, że proboszcz sugeruje rodzicom nadanie drugiego imienia dziecku w sytuacji, gdy imię pierwsze nie jest imieniem świętego patrona.

Dlatego często drugim członem imion podwójnych nadawanych dziewczynom jest *Teresa* – imię dwóch wielkich świętych kościoła katolickiego, wśród imion męskich, jako drugi człon pojawił się *Benedykt*, chrzest miał miejsce na początku pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Jednak ze względu na odmienną strukturę i trochę inne motywy ich nadawania, imiona podwójne nie będą przedmiotem analizy w tym artykule.

Księga chrztów zawiera 544 zapisy, z czego wyekscerpowano 54 imiona męskie i 75 imion żeńskich. Ich frekwencja jest następująca:

Imiona żeńskie. *Анастасія 31, Кацярына 15, Ганна 14, Вікторыя 16, Вольга 13, Наталля 11, Тацяяна 10, Святлана 9, Юлія 8, Анжэліка 7, Марына 7, Алена 6, Аляксандра 6, Маргарыта 6, Яна 6, Дар'я 6, Вераніка 6, Лізавета 5, Ірына 5, Караліна 5, Алеся 4, Ангеліна 4, Дзіана 5, Дзіяна 4, Ксенія 4, Марта 4, Марыя 4, Алёна 3, Аліна 3, Эльвіра 3, Галіна 3, Надзея 3, Карына 3, Рэната 3. Dwukrotnie: Крыстына, Віялета, Аксана, Валерыя, Валянціна, Паліна, Эма, Жана. Jednokrotnie: Бажэна, Джанэтта, Эрыка, Эдыта, Эвэліна, Ёльяна, Уладыслава, Сімона, Сафія, Руслана, Ніна, Мілана, Меланія, Любоў, Ларыса, Інэса, Інга, Іна, Ілона, Еяна, Даніла, Дамініка, Гражына, Віалета, Вера, Варвара, Асія Ілона, Іна, Лілія, Людміла, Марыянна, Міраслава, Раіса, Тэрэса.*

Imiona męskie. *Аляксандр 26, Анджэй 21, Дзмітрый 14, Павел 14, Яўген 10, Ігар 9, Юрый 9, Дзяніс 8, Мікіта 7, Раман 7, Алег 7, Сяргей 7, Віталь 7, Віктар 5, Ілля 5, Уладыслаў 5, Аляксей 4, Антон 4, Вадзім 4, Уладзімір 4, Іван 4, Ян 4, Мікалай 4, Анатоль 3, Арцём 3, Артур 3. Dwukrotnie: Валер, Данііл, Міраслаў, Максім, Канстанцін. Jednokrotnie: Аляксей, Аркадзь, Арсеній, Вітольд, Вячаслаў, Глеб, Даніла, Леанід, Марэк, Патрык, Саўлюс, Сямён, Фрол, Эдвін, Генадзь, Міхал, Пётр, Руслан, Рыгор, Саша, Станіслаў, Эдуард, Яраслаў, Яфім.*

Powyższe imiona mają różne pochodzenie, ale ich forma fonetyczna najczęściej jest białoruska. Wyjątek stanowi cieszący się dużą popularnością imię *Анджэй* zapisane w polskiej wersji fonetycznej (w białoruskiej Litanii do Wszystkich Świętych imię to brzmi *Андрэй*). Na uwagę zasługuje obecność imion zdrobniałych lub o proveniencji ludowej – są to, co ciekawe, imiona męskie np.: *Генадзь, Саша, Яўген, Сяргей, Анатоль, Валер, Рыгор, Аркадзь*.

Autorki wspomnianego we wstępie artykułu *O imionach Polaków na Grodzieńszczyźnie* [13] ustaliły, że najczęstszymi imionami spotykanymi wśród osób z najstarszego pokolenia są *Jan, Józef* oraz *Maria* i *Anna*. Wśród osób młodszych (urodzonych w latach sześćdziesiątych i siedem-

dziesiątych dominują: *Jan, Wiktor, Aleksander* oraz *Maria i Helena*, a w ostatniej grupie osób urodzonych w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych: *Andrzej, Witalij, Sergiej* oraz *Anna, Natalia i Irena*. Na podstawie analizowanych przykładów autorki stwierdzają wyraźną zmianę w systemie nominacyjnym Polaków na Grodzieńszczyźnie. Podobne wnioski wynikają z analizy materiału parafii świrskiej, choć czasem inne imiona uzyskują najwyższą frekwencję. Wśród imion osób urodzonych w okresie międzywojennym lub w czasie II wojny światowej najczęściej pojawiającymi się imionami są *Józef i Jan* oraz *Jadwiga, Maria i Anna*. Osoby urodzone w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych najczęściej noszą imiona *Anna, Galina, Elena, Iryna*. Oprócz *Anny* są to imiona mające swoje polskie odpowiedniki, ale ich frekwencja jest niska. Większą popularnością cieszą się warianty nawiązujące do języka rosyjskiego. Wśród imion męskich w młodszym pokoleniu dominują *Aleksander i Gienadij*. Pierwsze imię swą popularność zawdzięcza zapewne „uniwersalności”, jest dobre zarówno dla prawosławnego, jak i dla katolika. Imię *Gienadij* nie było notowane we wcześniejszym zbiorze i ma rosyjskie pochodzenie.

Przemiany geopolityczne, które dotknęły po wojnie mieszkańców Świra, sprawiły, że kontekstem kulturowym dla tej lokalnej społeczności przestała być kultura polska, a stała się kultura radziecka z jej ateizmem, dominacją języka rosyjskiego, specyficzną kulturą masową. Nieoczekiwanie świrscy parafianie znaleźli się w położeniu porównywalnym z sytuacją w Polsce. Podobnie jak w przypadku środowisk polonijnych, konsekwencją tego faktu była konieczność przystosowania się do zmienionych warunków życia [8]. Procesy, które zaszły w antroponomii imienniczej, interpretować należy jako wynik integracji z dominującą kulturą radziecką.

Do głosu doszły również znane z Polski, ale zapewne uniwersalne tendencje, według których źródłem nowych imion jest film i telewizja. Przy wyborze imienia dla dziecka większe znaczenie mają wrażenie estetyczne zależne od aktualnej mody imienniczej, w drugiej kolejności tradycja rodzinna, narodowa, na jednej z ostatnich pozycji tradycja religijna [18, s. 140–141]. Nie dysponując wywiadami, w których świrscy parafianie wypowiedzieli się na temat motywów nadawania imion, a powołując się jedynie na suchy zestaw imion, można zaryzykować twierdzenie, że na północno-zachodniej Białorusi, podobnie jak w Polsce, na drugi plan schodzą wybory podyktowane rodziną, religijną lub narodową tradycją. Ważniejsze są dziś motywy estetyczne kształtowane przez kulturę masową wspólną dla katolików i prawosławnych Białorusi, co sugerują też wnioski

wynikające z analizy materiałów grodzieńskich. Warto zapytać, zwłaszcza starszych mieszkańców Świra, czy wybierając w czasach radzieckich imię dla swoich dzieci, chcieli ukryć ich katolickie pochodzenie i za sprawą imienia ułatwić wtopienie się w społeczność Białoruskiej Republiki Radzieckiej. Ciekawe byłoby także porównanie katalogu współczesnych imion ze Świra z imionami nadawanymi obecnie w parafiach prawosławnych.

Analiza imion parafian świrskich urodzonych w latach 1920–1940, 1960–1980 i 1990–2000 bardzo wyraźnie pokazuje również przemiany językowe i tożsamościowe wiernych Kościoła Katolickiego na tym terenie. Kościół o polskim obliczu językowym przeobraził się w Kościół, w którym dominuje białoruskość zarówno w języku, jak i poczuciu narodowym jego członków.

Spis literatury

1. Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L. Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.). – Białystok, 1997. – T. 1.
2. Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L. Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV–XVII w.). – Białystok, 1998. – T. 2.
3. Abramowicz Z. Nazewnictwo osobowe różnych grup etnicznych zwierciadłem kontaktów kulturalno-językowych na Białostoczczyźnie // Interferencje w językach i dialektach słowiańskich. – Łódź, 1997. – S. 141–147.
4. Abramowicz Z. Imię chrzestne jako symbol kulturowy mniejszości narodowych // Językoznawstwo: prace na XII Międzynarodowy Kongres Słowistów w Krakowie 1998. – Warszawa, 1998. – S. 5–10.
5. Citko L. Uwagi o transpozycjach litewsko-słowiańskich w antroponimii północnego Podlasia (XVI w.) // Studia Wschodniosłowiańskie. – 2001. – T. 1. – S. 115–128.
6. Dacewicz L. Kultura wschodnio- i zachodniosłowiańska a nazewnictwo osobowe dawnego Podlasia // Slavia Orientalis. – 2000. – R. 49, nr 4. – S. 587–592.
7. Dacewicz L. Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku. – Białystok, 2001.
8. Decyk W., Dubisz S. Uwarunkowania zmian antroponimów w zbiorowościach polonijnych // Antroponimia słowiańska: materiały z IX Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, Warszawa 6–8 IX 1994. – Warszawa, 1996. – S. 115–124.
9. Gołachowska E. Jak mówić do Pana Boga. Wielojęzyczność katolików na Białorusi na przełomie XX i XXI wieku. – Warszawa, 2012.
10. Gołachowska E. Zmiana repertuaru imion katolików w Świrze na północno-zachodniej Białorusi w drugiej połowie XX wieku // Niejedno ma imię. Prace onomastyczne i dialektologiczne dedykowane Profesor E. Wolnicz-Pawłowskiej. Red. E. Dzięgiel, T. Koprysz. – Warszawa, 2013.

11. Nowik K. Zamiany frekwencyjne w zasobie imion w Polsce powojennej // Najnowsze przemiany nazewnicze. – Warszawa, 1998. – S. 57–71.
12. Rieger J. Dawna granica etniczna polsko-ukraińska w okolicach Sanoka i Przemysła w świetle antroponimii // Antroponimia słowiańska: materiały z IX Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, Warszawa 6–8 IX 1994. – Warszawa, 1996. – S. 259–269.
13. Rudnicka-Fira E., Skudrzykowa A. O imionach Polaków na Grodzieńszczyźnie // Antroponimia słowiańska: materiały z IX Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, Warszawa 6–8 IX 1994. – Warszawa, 1996. – S. 271–278.
14. Smułkowa E. Sytuacja socjolingwistyczna i proces konwergencji języków Brasławszczyzny w świetle badań terenowych (1997–2007) // Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność. – Warszawa, 2012. – T. I. – S. 99–140.
15. Szcześniak K. Imiona urzędowe oraz domowe studentów grodzieńskiej polonistyki i osób im najbliższych // Droga ku wzajemności. – Grodno 2004. – T. V, cz. 1. – S. 30–41.
16. Szulowska W. Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej. – Warszawa, 1992.
17. Tęgowski J. Rodowód kniazów Świrskich do końca XVI wieku. – Wrocław, 2011.
18. Umińska-Tytoń E. Niektóre kulturowe aspekty współczesnego imiennictwa // Nazwy własne a kultura: Polska i inne kraje słowiańskie, red. naukowa Z. Kaleta. – Warszawa, 2003. – S. 121–147.
19. Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich (XV–XIX wiek). – Warszawa, 1998.
20. Wolnicz-Pawłowska E. Polonizacja nazw osobowych w miasteczku Smorgonie od początku XVII do połowy XVIII wieku // Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych: zbiór studiów, red. E. Wrocławska. – Warszawa 1994. – S. 189–196.
21. Wolnicz-Pawłowska E. Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich: zarys problematyki // Antroponimia słowiańska: materiały z IX Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, Warszawa 6–8 IX 1994. – Warszawa, 1996. – S. 347–352.
22. Wolnicz-Pawłowska E., Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich // Język polski dawnych Kresów Wschodnich. Studia i materiały / pod red. J. Riegera. – Warszawa, 1999. – T. 2. – S. 401–412.
23. Żamejć J. Świr i kościół świrski: krótka historia na pamiątkę konsekracji Kościoła, dokonanej przez jego ekscelencję księdza arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego, metropolitę wileńskiego, dnia 17 i 18 czerwca 1928 r. – Wilno, 1930. – 36 s.
24. Мезенка, Г. М. Віцебшчына ва ўласных імёнах: мінулае і сучаснасць: Манаграфія / Г. М. Мезенка, В. М. Ляшкевіч, Г. К. Семянкова. – Віцебск: Выдавецтва УА „ВДУ імя П. М. Машэрава”, 2006. – 238 с.

25. Усціновіч Г. К. Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV–VIII стст.) / Г. К. Усціновіч; [рэдактар М. В. Бірыла]; Акадэмія навук БССР, Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск: Навука і тэхніка, 1975. – 174 с.

Ева Голаховська

ЗМІНИ В АНТРОПОНІМІКОНІ КАТОЛІКІВ БІЛОРУСІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. ЯК НАСЛІДОК КУЛЬТУРНО-МОВНИХ КОНТАКТІВ НА ПОЛЬСЬКО- БІЛОРУСЬКО-ЛИТОВСЬКОМУ ПОРУБІЖЖІ

Стаття містить аналіз змін частотності імен, використовуваних у католицькій парафії поселення Свир, розташованого на багатомовному польсько-білорусько-литовському порубіжжі, на тлі соціальних та культурних змін, що мали місце в регіоні у другій половині ХХ ст. Геополітичні зміни, що торкнулися населення Свирі після другої світової війни, спричинили те, що для зазначеної спільноти культурний контекст пов'язувався вже не з польською культурою, а з радянською. Церква з польським мовним обличчям перетворилася на храм, де домінують білоруська мова і білоруська національна ідентифікація.

Ключові слова: антропонімія, соціолінгвістика, католицизм у Білорусі.

E. Golahovska,

Doctor of Philology,

Professor at the Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences ,
1b / 17, Bartoshevich St., Warsaw, 00-337, Poland,

tel.: 22 826-76-88

ewa.golachowska@wp.pl

CHANGES IN BELARUSIAN CATHOLICS' ANTHROPONYMS IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY AS A RESULT OF CULTURAL AND LINGUISTIC CONTACTS ON THE POLISH- BELARUSIAN-LITHUANIAN BORDER

Summary

The article contains some analyses of frequency changes in the names used in the ambience of Catholics in Świr parish which is situated on the multilingual Polish-Belorussian-Lithuanian border. The research is conducted on the background of social and cultural transformations that took place in this region in the second half of the 20th century. Geopolitical transformations which affected the inhabitants of

Świr after World War II caused the cultural context for this community to cease being associated with the Polish culture. Instead it started being associated with the Soviet one, a characteristic feature of which was the domination of the Russian language, atheism and mass culture that were common to the entire Soviet Union. The outcome of social and political transformations was the necessity of adjusting to the altered living conditions. One of these alterations was a modification in the repertoire of names. In relatively short time Polish names given in the first half of the 20th century became replaced by the names connected with Russian traditions. The processes which took place in the nominal anthroponymy should be interpreted as the outcome of the integration with the dominant Soviet culture.

The analysis of Świr parishioners' names born in the years 1920–1940, 1960–1980 and 1990–2000 very clearly shows the transformation of language and identity in the faithful of the Catholic Church in the area. The church of the Polish language transformed the face of the Church, which is dominated by the Belarusian language and national identity.

Key words: Anthroponymy, sociolinguistics, Catholicism in Belarus.

УДК 808.2:801.313.1

В. В. Горбань,

кандидат филологических наук,

доцент кафедры русского языка

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,

Французский бульвар, 24 / 26, г. Одесса, 65058, Украина,

тел.: (048)776-09-60,

odessarussyaz@rambler.ru

С огромной любовью и благодарностью вспоминаю Юрия Александровича. Мне очень повезло в жизни: я была его студенткой, аспиранткой, коллегой. Повезло нам всем, т.к. он был Учителем. Юрий Александрович умел быть и глубоко мыслящим ученым (наши семинары он проводил), и мудрым руководителем (как тепло и человечно было на кафедре!), и добрым наставником (как он мог подбодрить!). А еще он был Рыцарем науки! И просто замечательным Человеком, на которого очень хотелось быть похожим! Благодарю за все!

КРЕАТИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ АНТРОПОНИМОВ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (ИЗМЕНЧИВОСТЬ VS УСТОЙЧИВОСТЬ)

В статье рассматривается креативный потенциал антропонимов в политическом дискурсе. Определяются факторы устойчивости (создания по законам